

ברוך שאמר והיה העולם

נוסח הברכה

ברוך שאמר והיה העולם ברוך הוא ברוך עשה בראשית ברוך אומר ועשה ברוך גוזר ומקים ברוך מרחם על הארץ ברוך מרחם על הבריות ברוך משלם שכר טוב ליראיו ברוך חי לער וקים לנצח ברוך פודה ומציל ברוך שמו ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם האל אב הרחמן המהלל בפי עמו משבח ומפאר בלשון חסידיו ועבדיו ובשירי דוד עבדך נהללך ה' אלקינו בשבחות ובזמירות ובגדלך ובשבחך ובפארך ובזכיר שמך ובמליכך מלבנו אלקינו יחיד חי העולמים מלך משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות

תהלים פרק לג א-כב

(א) רָבְנוּ צְדִיקִים בַּה' לְיִשְׁרָאֵל נְאֻם תְּהִלָּה: (ב) הוֹדוּ לַה' בְּכִנּוּר בְּנִבְלָה עֲשׂוּר וְמָרוּ לוֹ: (ג) שִׁירוּ לוֹ שִׁיר קָדֵשׁ הִיטִיבוּ נֶגֶן בַּתְרוּעָה: (ד) כִּי יֵשֶׁר דָּבַר ה' וְכָל מַעֲשָׂיו בְּאִמּוֹנָה: (ה) אֵהָב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד ה' מִלְּאֵה הָאָרֶץ: (ו) בַּדְבָר ה' שָׁמַיִם נַעֲשִׂי וּבְרִיחַ שָׁיִר כָּל צָבָאָם: (ז) כִּנּוּס כָּנַד מִי הַיָּם וְנָתַן בְּאֶצְרֹת תְּהוֹמוֹת: (ח) יִירָאוּ מֵה' כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יִגְוְרוּ כָּל יִשְׁבֵי תְּבֵל: (ט) כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי הוּא צָנָה וַיַּעֲמֵד: (י) ה' הִפִּיר עֲצַת גּוֹיִם הִנְיָא מִחֻשְׁבוֹת עַמִּים: (יא) עֲצַת ה' לְעוֹלָם תַּעֲמֵד מִחֻשְׁבוֹת לְבוֹ לִדְרֹךְ נֹדֵד: (יב) אֲשֶׁרֵי הִגְוִי אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ הָעַם בְּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: (יג) מִשְׁמַיִם הִבִּיט ה' רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם: (יד) מִמַּכּוֹן שָׁבָתוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יִשְׁבֵי הָאָרֶץ: (טו) הִיִּצֵר יַחַד לִבָּם הִמְבִּיֵן אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: (טז) אֵינן הִמְלִךְ נוֹשֵׁעַ כָּרֵב חֵיל גְּבוּר לֹא יִנְצֵל כָּרֵב כַּח: (יז) שִׁקָר הַסּוֹס לְתִשׁוּעָה וּבָרֵב חֵילוֹ לֹא יִמְלֹט: (יח) הִנֵּה עֵינֵי ה' אֶל יִרְאָיו לְמִיִּחְלָיִם לְחַסְדּוֹ: (יט) לְהַצִּיל מִמָּוֶת בְּפֶשֶׁם וּלְחַיּוֹתָם בְּרָעֵב: (כ) נִפְשָׁנו חִפְתָּה לַה' עֲנַרְבוּ וּמְגַנְבוּ הוּא: (כא) כִּי בּוֹ יִשְׁמַח לִבְנוֹ כִּי בָשָׂם קִדְשׁוֹ בְּטַהֲרָנוּ: (כב) יְהִי חֶסֶדְךָ ה' עֲלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

רד"ק תהלים פרק לג פסוק ט

(ט) כי הוא אמר והיה הוא אומר ועומד. אם תלכה תפרש אותו על הענין שקדם: על כריאת העולם. או על הענין הבא אחריו: ה' הפיר עלה גויס. אמר: כי הוא ברא את העולם, וכידו הכל, ואין כח באלים לשנות צעניני העולם ממה שהוא אמר וזכה להיות. כי כן יהיה ויעמוד ולא יוכל אדם לדחות גזירותיו הבאות עליו לא בכח ולא בעושר. ומה שיחשוב הוא לעשות בחכמותיו, אם לא ילכה האל לא יהיה. וזה שאמר:

ספר שבלי הלקט ענין תפילה סימן ז

וכתב ר' בנימין אחי נר"ו בשם הר"ר מאיר נר"ו בברוך שאמר יש עשרה ברכות קודם שיתחיל ברכת פסוקי דזמרה כנגד נעשרה מאמרות שבתן נברא העולם לפי שצדיק' לספר שבחו של הקדוש ברוך הוא כמו שאמר לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחרי כן יתפלל לפיכך מתחיל בבריאת העולם

ספר אבודרהם ברוך שאמר ופסוקי דזמרה

ותמצא כי יש בכרחה זו רמז לעשרה מאמרות שבהם נברא העולם. כיצד ברוך שאמר זהו כלל לכל העשרה מאמרות. ברוך עושה בראשית כנגד מאמר ראשון שהוא בראשית ברא אלהים. ברוך אומר ועושה כנגד מאמר שני שהוא ויאמר אלהים יהי אור. ולכך אמר אומר ועושה שניא' ויהי אור. ברוך גוזר ומקים כנגד מאמר ג' וזהו שגזר שלא יתערבו המים ומקיים שניא' ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים. ברוך מרחם על הארץ כנגד מאמר ד' שהוא יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה, וזהו שריחם על הארץ שתהא נגלית ולא יכסוה המים. ברוך מרחם על הבריות כנגד מאמר חמישי שהוא ויאמר אלהים תרשא הארץ וזהו שריחם על הבריות שהכין להם דשאים לאכול, ברוך מעביר אפלה כנגד מאמר ששי שהוא ויאמר אלהים יהי מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ, שעד עתה לא נתלו המאורות ברקיע. ברוך משלם שכר טוב ליראיו כנגד מאמר שביעי שהוא ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה, וכתוב בו ויברא אלהים את התנינים הגדולים תנינם כתיב, ודרשו רבותינו (ב"ב ע"ד, ב) שהוא לויתן ובן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם לפנינו. ברוך שאין לפנינו עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד כנגד מאמר שמיני שהוא ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה, כלומר שאין לפנינו עולה שאינו רוצה שיוזק מין לשאינו מינו. ולא שכחה על המינים ההולכים לשאינם מינם שאינו שוכח לפרוע להם את דינם ועל כן יהיו יראים ללכת לשאינו מינם. ולא משוא פנים שהרי אומר עין פרי עושה פרי למינו ואלו לא היה מצוה רק לחיות ולבהמות היה דומה למשוא פנים. ולא מקח שוחד מהמשנים את גזרותיו. ברוך אל חי לעד וקים לנצח כנגד מאמר תשיעי שהוא ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וגו' שכיון שבעולם כל אדם נברא בצלם ודמות הבורא הוא עדות וראיה שהבורא חי וקים לעד ולנצח נצחים שאם לא כן היו משונים ב"א לכמה פנים ולדמות אחר. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המלך הגדול והקדוש אב הרחמן מהולל בפי עמו. כנגד מאמר עשירי שהוא (ברא' א, כח) ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה. נמצאו שכל בני אדם חייבים להללו ולשבחו ולפארו יותר מכל בריותיו שהאדם הוא השליט על כל שאר הבריות הרי כאן רמז לעשרה מאמרות. ומה שאומר אחר כן (שם א, כט) ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע זה אינו מאמר של צווי אלא בא להתיר להם כל עשב לאכלה.

תוספות רי"ד מסכת ראש השנה דף לב עמוד א

עשרה מאמרות ויאמר אלהים יהי אור חד יהי רקיע תרי יקוו המים תלת תרשא הארץ ארבע יהי מאורות חמשה ישרצו המים ששה תוצא הארץ שבעה נעשה אדם שמונה הנה נתתי לכם את כל עשב אינו מן המנין שאין שם שום יצירה לא טוב היות האדם לכדו תשעה שבו יצר חוה הרי תשעה: